

Сидоренко В.В. Концептуальні засади Нової української школи: ключові компетентності, ціннісні орієнтири, освітні результати / Вікторія Сидоренко // Методист. - №5. – травень.

Сидоренко Вікторія Вікторівна,

доктор педагогічних наук, завідувач кафедри філософії і освіти дорослих Центрального інституту післядипломної педагогічної освіти ДВНЗ «Університет менеджменту освіти» НАПН України, тренер Нової української школи (м. Київ)

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ: КЛЮЧОВІ КОМПЕТЕНТНОСТІ, ЦІННІСНІ ОРІЄНТИРИ, ОСВІТНІ РЕЗУЛЬТАТИ

Світ стане змінюватися так швидко, що досвід попереднього покоління не стане підґрунтям для покоління наступного.

Маргарет Мід

Суспільство знань (від англ. knowledge society), виробничими ресурсами якого є знання, інтелект, компетентності, ціннісні орієнтири, бачить педагога нової формації компетентним, умотивованим, кваліфікованим, який має академічну свободу й розвивається професійно впродовж життя, самостійно й творчо здобуває інформацію, організовує дитиноцентрований освітній процес із максимальним наближенням навчання і виховання конкретної дитини до її сенситивних періодів розвитку, сутності, здібностей, можливостей, потреб, запитів, настанов і життєвих планів.

За реалізації Концепції «Нова українська школа» освітянська спільнота отримала творчі модернізаційні виклики, за яких видозмінюється соціальна й професійна місія педагога в контексті європейського професіоналізму із збереженням кращих ментальних українських характеристик. Функція вчителя Нової української школи полягає в його вмінні організувати компетентнісне навчання (не знання заради знань, а вміння їх застосовувати в реальному житті, не що ти знаєш – а як ти цим умієш користуватися), забезпечити інтегрованість змісту (внутрішньопредметної і міжпредметної) на основі ключових компетентностей тощо.

У системі Нової української школи професійний розвиток педагога передбачає його саморозвиток і самореалізацію впродовж усього життя як актуальних соціально-культурних пріоритетів та смислів. Таке соціальне замовлення **актуалізує необхідність підготовки фахівців**, які відповідають викликам суспільства знань, здатних до неперервного інтелектуального, культурного і духовного розвитку впродовж життя шляхом формальної і неформальної освіти, орієнтовані на збереження, примноження та передачу гуманістичних суспільних цінностей, засвоєння нових професійних ролей і функцій, адаптовані до умов стрімкозмінного суспільства.

Розбудова Нової української школи – це довготермінова реформа, яка супроводжується суттєвими змінами всіх складників освіти.

Формула Нової школи складається з дев'яти ключових компонентів:

1) **компетенізація освіти.** У Концепції «Нова українська школа» визначено нове соціальне замовлення: компетенізація освіти шляхом реалізації компетентнісного підходу, орієнтація її на «вихід» («output») – результат – у формі розвинутих ключових компетентностей учнів, структури знань, поглядів, ціннісних орієнтирів, їхньої успішної самореалізації в професії і житті, формування особистості, патріота, інноватора, здатного конкурувати на ринку праці, розвивати економіку, навчатися неперервно впродовж життя;

Інновація – цілеспрямовані зміни, що вносять у систему підготовки і підвищення кваліфікації фахівця нові елементи та викликають її перехід з одного стану в інший шляхом реалізації прогресивних ідей, моделей, технологій, прийомів, методів, засобів або замінюють ті, що стали непродуктивними, заста рілими.

2) **педагогіка партнерства, або співробітництва,** що ґрунтується на принципах гуманізму, діалогічної суб'єкт-суб'єктної взаємодії між усіма учасниками освітнього процесу (*учень – школа – громада – родина*), творчого підходу до розвитку кожної особистості, взаєморозуміння, співдії і підтримки, *усвідомленої особистої відповідальності за результати*, розподіленого лідерства (проактивність, право вибору і відповідальність за нього, горизонтальність зв'язків); соціального партнерства (рівність сторін, добровільність прийняття зобов'язань, обов'язковість виконання домовленостей). Учні, батьки та вчителі, об'єднані спільними цілями та прагненнями, є добровільними та зацікавленими односторонніми учасниками освітнього процесу, відповідальними за результат. Нова школа допомагатиме батькам здобувати спеціальні знання про стадії розвитку дитини, ефективні способи виховання в дитині сильних сторін характеру і чеснот залежно від її індивідуальних особливостей. Діалог і багатостороння комунікація між учнями, учителями та батьками змінить односторонню авторитарну комунікацію «учитель» – «учень»;

3) **педагог нової формації,** що перебуває в авангарді суспільних та освітніх перетворень, умотивований, компетентний, який виконує в освітньому процесі ролі наставника, коуча, фасилітатора і тьютора, має академічну свободу, володіє навичками випереджувального проектного менеджменту (планування й організації навчання, розроблення навчально-методичного забезпечення, оцінювання та ін.), самостійно й творчо здобуває інформацію, організовує дитиноцентрований процес, трансформуючи методи, прийоми і технології навчання залежно від запитів і потреб замовників освітніх послуг, формуючи бачення на сучасний світ та місце в ньому. Отже, закладає надійне підґрунтя для навчання впродовж життя з метою особистісної самотрансценденції;

4) **особистісно-орієнтована модель освіти, заснованої на ідеях дитиноцентризму,** що передбачає максимальне наближення навчання і виховання конкретної дитини до її сутності, здібностей і життєвих планів, забезпечення морально-психологічного комфорту, відмови від орієнтації освітнього процесу на середнього школяра;

5) **наскрізний процес виховання, що ґрунтується на цінностях¹** – морально-етичних (гідність, чесність, справедливість, турбота, повага до життя, повага до себе та інших людей) і соціально-політичних (свобода, демократія, культурне різноманіття, повага до рідної мови і

¹ Поняття *ціннісних орієнтацій особистості* введено в науковий обіг соціологами Вільямом Томасом і Флоріаном-Вітольдом Знанецьким у 20-ті роки ХХ ст. Ціннісні орієнтації розглянуто як соціальну настанову особистості, що регулює її поведінку; найважливіший складник структури особистості, закріплений життєвим досвідом індивіда, сукупністю його переживань і виокремлюють значуще, істотне для нього від незначного, несуттєвого. Сукупність сформованих, усталених ціннісних орієнтацій утворює забезпечує стійкість особистості, спадкоємність певного виду поведінки та діяльності, що виражається в спрямованості його потреб та інтересів. Ціннісні орієнтації є тим регулювальним чинником, що детермінує мотивацію особистості. Розвинені ціннісні орієнтації – ознака зрілості особистості, показник міри її соціальності. Найважливішими ціннісними орієнтаціями особистості визначено патріотизм, колективізм, гуманізм, творчість. Формування особистісної ціннісної структури індивіда виступає найважливішим чинником процесу соціалізації, за допомогою якого людина стає повноправним членом суспільства у всій повноті соціальних взаємин.

культури, патріотизм, шанобливе ставлення до довкілля, повага до закону, солідарність, відповідальність);

б) **нова структура школи, включаючи 3-річну профільну, зокрема:**

I. початкова школа – 4 роки:

1-2 класи – 1 цикл (адаптаційно-ігровий), 3-4 класи – 2 цикл (основний).

Метою першого циклу навчання буде природне входження дитини в шкільне життя, послідовна адаптація до нового середовища. До особливостей цього циклу віднесено такі: навчальні завдання, час на їхнє виконання будуть визначатися відповідно до (із урахуванням) індивідуальних особливостей школярів; навчальний матеріал можна інтегрувати в змісті споріднених предметів або вводити до складу предметів у вигляді модулів; обсяг домашніх завдань обмежено; навчання організовано через діяльність, ігровими методами; учитель матиме свободу вибору (створення) навчальних програм у межах стандарту освіти; описове формувальне оцінювання; завдання вчителя підтримувати в кожному учневі впевненість і мотивацію до пізнання.

Метою другого циклу є здійснення освітнього процесу з концентрацією педагогічної уваги на формуванні в учнів відповідальності й самостійності; підготовка до успішного навчання в основній школі. Його суттєвими ознаками є: використання у процесі навчання методів, які вчать здійснювати самостійний вибір, пов'язувати вивчене з практичним життям, враховують індивідуальність учня, запроваджується предметне навчання; частина предметів передбачатиме оцінювання.

II. Базова середня школа (гімназія) – 5 років: 5-6 класи – 1 цикл, 7-9 класи – 2 цикл

III. Профільна середня школа – 3 роки: 10 клас – 1 цикл, 11-12 класи – 2 цикл.

Академічного спрямування – ліцей

Професійного спрямування – професійний ліцей, професійний коледж.

7) **автономія шкіл, забезпечення якості освіти².** Рівноправність доступу до бюджетного фінансування закладів освіти всіх форм власності; здійснення безпосереднього управління школами на місцевому рівні, делегування адміністративних і навчально-методичних повноважень на рівень закладу освіти; вплив ОТГ на формування локальної освітньої політики з урахуванням місцевих культурних особливостей, ринку праці, державної освітньої політики. Можливість шкіл самостійно розробляти освітні програми, складати навчальні плани і програми з навчальних предметів відповідно до стандартів середньої освіти та досягнень сучасної науки, обирати підручники, методики навчання і виховання, розвивати навчально-матеріальну базу. Запровадження автономії передбачає відповідальність школи перед суспільством за ефективність внутрішньої системи забезпечення якості освіти та забезпечення досягнення здобувачами освіти результатів навчання, передбачених освітніми програмами і стандартами освіти. З метою визнання якості освітньої

---

² *Якість освіти* – відповідність результатів навчання вимогам, встановленим законодавством, відповідним стандартом освіти та/або договором про надання освітніх послуг (Закон України «Про освіту»). Комплекс характеристик освітнього процесу, що визначають послідовне й практично ефективне формування компетентності та професійної свідомості. Це певний рівень знань і вмінь, розумового, фізичного й морального розвитку, якого досягли випускники освітнього закладу відповідно до запланованих цілей навчання і виховання. Формами оцінювання якості освіти в повній загальній середній освіті є: зовнішнє незалежне оцінювання (ЗНО), державна підсумкова атестація (ДПА), PISA (Програма міжнародного оцінювання учнів).

Із 2000-х років рух за стандартизацію освіти отримав могутній поштовх від Міжнародної програми оцінювання навчальних досягнень учнів (Program for International Student Assessment, PISA), яка запровадила рейтингові таблиці. Їх складають на основі результатів, які демонструють учні під час виконання стандартизованих тестів з математики, читання та природознавства. Тести розробляє Організація економічного співробітництва й розвитку (ОЕСР) зі штаб-квартирою в Парижі. PISA проводить тестування що три роки в групах 15-річних підлітків по всьому світу. Кількість країн-учасниць зросла від 32 у 2000 році до 72 у 2015 році.

Якість освітньої діяльності – це рівень організації, забезпечення та реалізації освітнього процесу, що забезпечує здобуття особами якісної освіти та відповідає вимогам, встановленим законодавством та/або договором про надання освітніх послуг (Закон України «Про освіту»).

діяльності закладу освіти та формування його позитивного іміджу і репутації здійснюється громадська акредитація закладу освіти³.

8) **справедливе фінансування**⁴. В умовах децентралізації освіти в Україні надаються нові можливості для розширення державно-громадського партнерства у сфері освіти через нові підходи для співфінансування й управління навчальними закладами освіти субвенція з державного рівня буде покривати передусім видатки на забезпечення педагогічної складової освітнього процесу (заробітна плата працівників закладів освіти, підручники, підвищення кваліфікації вчителів тощо). Державні органи влади і ОТГ зобов'язані забезпечити необхідні умови навчання і виховання дітей, надати можливості доступу до якісної освіти в різних регіонах і населених пунктах;

9) **сучасне освітнє середовище, інклюзивна освіта**, що передбачає мобільні робочі місця в класі для ефективної організації групової, проектної, дослідницької, кооперативної діяльності (зокрема розполіл класної кімнати на зони навчання: наукову, мистецьку, зону усамітнення, ігрову тощо), приміщення з відкритим освітнім простором, використання нових ІТ-технологій, мультимедійних засобів навчання, оновлення лабораторної бази для вивчення предметів природничо-математичного циклу; надання рівного доступу до освіти для осіб з обмеженими можливостями. В освітньому середовищі Нової української школи є баланс між навчальними видами діяльності, ініційованими вчителем, та видами діяльності, ініційованими самими дітьми. Таке середовище забезпечує можливості дітям робити власний вибір, можливості для розвитку нових та вдосконалення наявних практичних навичок, отримання нових знань, розвитку свого позитивного ставлення до інших. Щоб освітнє середовище заохочувало дітей до самовизначення й сприяло розвитку їхніх спроможностей, необхідно, щоб воно було мобільним, легко трансформувалося для колективної, групової роботи; усі навчальні об'єкти, якими безпечно можуть користуватись учні, мають бути доступними дитині, щоб вона мала можливість вільно пересуватися класом для пошуку необхідних навчальних матеріалів. Це забезпечуватиме можливості здійснювати вибір у класі і, відповідно, приймати самостійні рішення щодо навчальної діяльності, усвідомлюючи при цьому наслідки вибору.

Концепти⁵ Нової української школи: змістовий, ціннісно-світоглядний, технологічний

---

³ Фінляндія регулярно опиняється на першому чи одному з перших місць в рейтингу Міжнародної програми оцінювання навчальних досягнень учнів (Program for International Student Assessment, PISA): <http://www.oecd.org/pisa/pisa-2015-results-in-focus.pdf>. Країна, населення якої складає 5,5 мільйонів приблизно 40 років тому почала освітню реформу. Усі фінські школи мають дотримуватися широкої та збалансованої навчальної програми, яка охоплює мистецтво, природничі науки, математику, мови, гуманітарні предмети й фізичну культуру, проте школи й шкільні округи мають при цьому чималу свободу дій. Фінські школи приділяють найбільшу увагу практичним і прикладним програмам, а також розвитку творчості в школі. Директори шкіл можуть самостійно вирішувати, як керувати школою. Учителі співпрацюють, а не змагаються, обмінюються ресурсами, ідеями й досвідом. Школи спонукають налагоджувати тісні взаємини з місцевою спільнотою, батьками. Фінляндія з року в рік утримує високі показники успішності за всіма міжнародними рейтингами, проте в країні не проводиться жодного стандартизованого тестування, крім єдиного іспиту після закінчення середньої школи.

⁴ Держава забезпечує асигнування на освіту в розмірі не менше ніж 7 відсотків валового внутрішнього продукту за рахунок коштів державного, місцевих бюджетів та інших джерел фінансування, не заборонених законодавством (Стаття 78 Закону України «Про освіту»).

Обсяг коштів, що додатково виділяються з державного бюджету на підвищення кваліфікації педагогічних працівників, заробітна плата яких виплачується за рахунок освітньої субвенції, не може бути меншим 2 відсотків відповідної освітньої субвенції. Обсяг коштів, що додатково виділяються з місцевих бюджетів на підвищення кваліфікації інших педагогічних і науково-педагогічних працівників комунальних закладів освіти, не може бути меншим 2 відсотків фонду заробітної плати цих працівників (Стаття 78 Закону України «Про освіту»).

⁵ В українській мові слово «концепт» – калька латинського «conceptus» (поняття), від concipio – збирати, вбирати у себе; представляти; уявляти, формулювати; утворювати, зачати тощо. деякі дослідники оперують ними як синонімічними. Розуміння терміну «концепт» є варіативним.

Термін «поняття» влючає систему логічних термінів, таких як «судження» та «умовивід», і є згустком раціональної частини концепту, тобто той зміст, який влючає основні суттєві характеристики об'єкта. Концепт належить до свідомості і влючає, на відміну від поняття, не лише описово-класифікаційні, а й чуттєво-вольові та

ЗМІСТОВИЙ КОНЦЕПТ

Мета і головні компоненти Концепції Нової української школи

Функція педагога Нової української школи полягає в його вмінні організувати *компетентнісне навчання*, забезпечити *інтегрованість змісту* (внутрішньопредметної і міжпредметної) на основі ключових компетентностей, не шляхом механічного об'єднання предметів, а наближення змісту освіти до *сенситивних*⁶ періодів навчання, особливостей сприймання нової інформації тощо.

Компетентнісний підхід – це місток, що поєднує школу з реальним світом і тими потребами, які ставить перед людиною життя, здатний забезпечити життєвий успіх у суспільстві знань.

Компетентність – динамічна комбінація знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, цінностей, інших особистих якостей, що визначає здатність особи успішно соціалізуватися, провадити професійну та/або подальшу навчальну діяльність (Закон України «Про освіту»).

Ключові компетентності
(англ. *key competences*)
- це ті, які необхідні всім громадянам для особистої реалізації та розвитку, активного громадянського життя, соціальної єдності та можливості працевлаштування

образно-емпіричні характеристики. Концептами можна не лише мислити, але й їх можна переживати. концепт, як мінімум, тривимірним утворенням і виділяють його *предметно-образну* (включає зорові, слухові, тактильні, смакові та нюхові характеристики предметів, явищ, подій, які відображені у нашій пам'яті), *понятійну* (значення, опис, структура, дефініція, порівняльні характеристики по відношенню до інших концептів і цілісну складові); *ціннісну* (*інтерпретаційну*) *сторони* (характеризує важливість як для індивіда, так і для всього колективу).

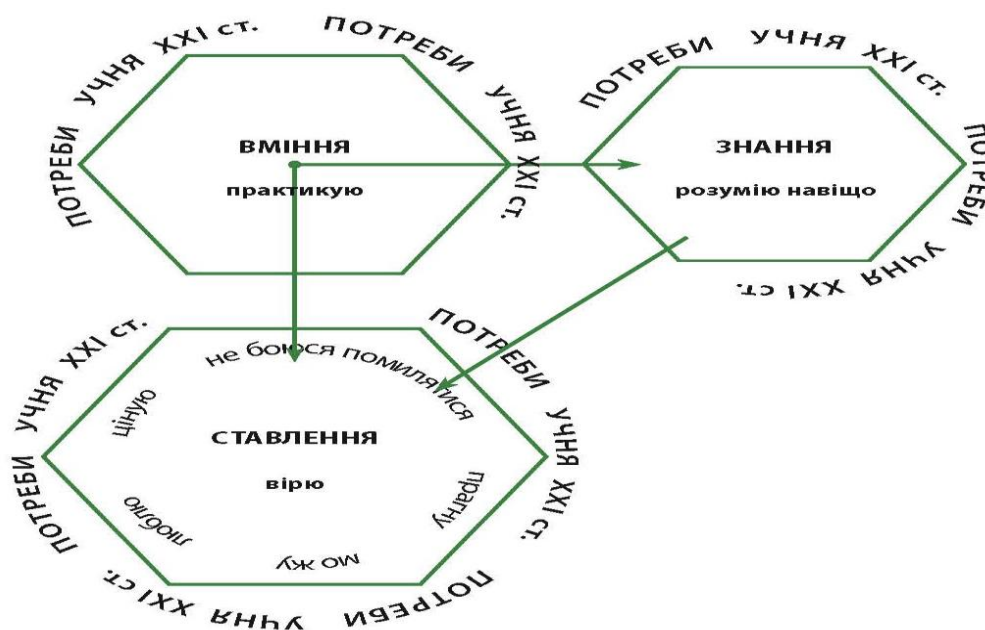
Зародження вчення про концепт пов'язують із працями французького філософа П'єра Абельяра, який розумів його як згусток смислу, гранично суб'єктивну форму відображення.

Концепт – це термін, який поєднує лексикографічну і енциклопедичну інформацію, «найближче» і «найвіддаленіше» значення слова, знання про світ і про суб'єкт, який його пізнає. Концепт – це і те, за допомогою чого людина пізнає світ; він заснований як на досвіді, так і на енциклопедичній інформації, якась середня, вироблена в процесі пізнання, єдино вірна квін-тесенція значення слова (Воркачев С.Г. Счастье как лингвокультурный концепт [Текст] / С.Г. Воркачев. – М.: ИТДГК "Гнозис", 2004. – 236 с.).

Концепт - інноваційна ідея, що містить в собі творчий сенс; продукт, що демонструє цю ідею, називають концепт-продукт, тобто модель, що випускається виробником в єдиному екземплярі, призначена для демонстрації громадськості.

Концепт у філософії і лінгвістиці – сенс поняття, смислове значення імені (знаку). Відрізняється від самого знаку і від його предметного значення (денотата, об'єму поняття).

⁶ Для ефективної організації навчання треба знати й враховувати сенситивні періоди розвитку учнів. **Сенситивність** (від лат. *sensitivus* – чуттєвий) тлумачать як найбільш сприятливі й своєчасні умови для розвитку тієї чи іншої психічної функції (наприклад, сприймання, мовлення, пам'яті та ін.), якості. У певні періоди життя дитина є особливо чутливою до визначеного педагогічного впливу, тобто сенситивною до нього.

Схема 1. Модель компетентнісного підходу в освітньому процесі Нової української школи

Ключові компетентності були визначені в «Рекомендаціях Європейського Парламенту та Ради Європи» (від 18 грудня 2016р.) «Про освітні компетенції для навчання протягом життя» (так звані Європейські еталонні рамки⁷), у Концепції «Нова українська школа» та розширені, простежені у взаємозв'язку з 11-ми вміннями та результатами навчання⁸ в Законі України «Про освіту»:

- вільне володіння державною мовою;
- здатність спілкуватися рідною (у разі відмінності від державної) та іноземними мовами;
- математична компетентність;
- компетентності у галузі природничих наук, техніки і технологій;
- інноваційність;
- екологічна компетентність;
- інформаційно-комунікаційна компетентність;
- навчання впродовж життя;
- громадянські та соціальні компетентності, пов'язані з ідеями демократії, справедливості, рівності, прав людини, добробуту й здорового способу життя, з усвідомленням рівних прав і можливостей;
- культурна компетентність;
- підприємливість та фінансова грамотність;
- інші компетентності, передбачені стандартом освіти.

Зазначимо, що в Законі України «Про освіту» (Стаття 12) спільними для всіх ключових компетентностей (їх виокремлено 12), необхідних кожній сучасній людині для успішної життєдіяльності, є такі вміння: читання з розумінням, уміння висловлювати власну думку усно і письмово, критичне та системне мислення, здатність логічно обґрунтовувати позицію, розв'язувати проблеми, здатність співпрацювати з іншими людьми.

⁷ **Європейські еталонні рамки** (англ. *European Reference Framework*) визначають вісім основних компетентностей: 1) спілкування рідною мовою; 2) спілкування іноземними мовами; 3) знання математики та загальні знання у сфері науки і техніки; 4) навички роботи з цифровими носіями; 5) навчання заради здобуття знань; 6) соціальні та громадянські навички; 7) ініціативність та практичність; 8) обізнаність та самовираження у сфері культури.

Кваліфікація – визнана уповноваженим суб'єктом та засвідчена відповідним документом стандартизована сукупність здобутих особою компетентностей (результатів навчання) (Закон України «Про освіту»).

У «Рекомендаціях Європейського Парламенту та Ради (ЄС)» (від 18 грудня 2016р.) «Про освітні компетенції для навчання протягом життя» (від 18 грудня 2006 року; режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_975) визначено вісім основних компетенцій:

- 1) спілкування рідною мовою;
- 2) спілкування іноземними мовами;
- 3) знання математики та загальні знання у сфері науки і техніки;
- 4) навички роботи із цифровими носіями;
- 5) навчання заради здобуття знань;
- 6) соціальні та громадянські навички;
- 7) ініціативність і практичність;
- 8) обізнаність та самовираження у сфері культури.

Усі основні компетенції вважаються однаково важливими, оскільки кожна з них допомагає успішному життю в суспільстві, що будується на знаннях.

Порівнюємо ключові компетентності Нової української школи в нормативних документах, зокрема їх кількісно-компонентний склад, змістове наповнення, необхідні знання, уміння, навички та відношення, що розкривають ту чи іншу компетентність (див. таблиця 1).

Результати навчання – знання, уміння, навички, способи мислення, погляди, цінності, інші особисті якості, набуті у процесі навчання, виховання та розвитку, які можна ідентифікувати (тобто співвіднести з вимогами програм), спланувати, оцінити і виміряти та які особа здатна продемонструвати після завершення освітньої програми або окремих освітніх компонентів (Закон України «Про освіту»).

КЛЮЧОВІ КОМПЕТЕНТНОСТІ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

Компетентності, визначені в Концепції «Нова українська школа», Законі України «Про освіту»	«Рекомендації Європейського Парламенту та Ради (ЄС)»	Зміст компетентності	Необхідні знання, навички та відношення, що розкривають компетентність
<i>Вільне володіння державною мовою</i>	<i>Спілкування рідною мовою</i>	можливість виражати та пояснювати поняття, думки, почуття, факти та погляди як у усній, так і в письмовій формі (сприймання на слух, монологічне мовлення, читання та письмо), та відповідно і творчо взаємодіяти на мовному рівні у всіх соціальних та культурних контекстах; під час навчання та професійної підготовки на роботі, вдома та на дозвіллі	<ul style="list-style-type: none"> • знання лексики словникового запасу, • функціональної граматики та функцій мови; • знання основних типів мовленнєвої взаємодії, видів художніх та нехудожніх жанрів, основних рис різних стилів мови та мовних реєстрів і різноманітності мовних стилів та спілкування у різних ситуаціях; • уміння розрізняти та використовувати різні мовні жанри, шукати, збирати та обробляти інформацію; • використовувати кодифікаційні джерела та формулювати і виражати свою думку усно та на письмі переконливо та відповідно до ситуацій та ін.
<i>Здатність спілкуватися рідною (у разі відмінності від державної) та іноземними мовами</i>	<i>Спілкування іноземними мовами</i>	ґрунтується на вмінні розуміти, виражати та пояснювати поняття, думки, почуття, факти та погляди як у усній, так і в письмовій формі (сприймання на слух, монологічне мовлення, читання та письмо) у відповідних соціальних та культурних контекстах (під час навчання та професійної підготовки, на роботі, вдома та на дозвіллі) відповідно до бажань чи потреб особи. Рівень мовних умінь особи буде відрізнятися у межах чотирьох аспектів (сприймання на слух, монологічне мовлення, читання та письмо) та між різними мовами, і відповідно до соціального та культурного середовища, оточення, потреб та/або інтересів	<ul style="list-style-type: none"> • посередництво та вміння порозумітися у міжкультурному середовищі; • знання словникового запасу та функціональної граматики і основних типів мовленнєвої взаємодії та мовних реєстрів; • знання соціальних традицій, культурний аспект і різноманітність мовлення; • уміння розуміти усне повідомлення, починати, підтримувати та завершувати розмови, а також читати, розуміти та відтворювати мовлення, необхідне особі тощо.
<i>Математична компетентність</i> <i>Компетентності у галузі природничих наук, техніки і технологій</i>	<i>Знання математики та загальні знання у сфері науки і техніки</i>	можливість розвивати та застосовувати математичне мислення для розв'язання ряду задач у повсякденних ситуаціях. Знання математики передбачає, у різних ступенях, здатність та готовність	<ul style="list-style-type: none"> • знання чисел, мір та структур, основних математичних дій та їх демонстрація, розуміння математичних термінів та понять і знання задач, які можна розв'язати за допомогою математики;

		<p>застосовувати математичний спосіб мислення (логічне та просторове мислення) та власне застосування (формули, моделі, конструкції, графіки та діаграми). Знання у сфері науки означають здатність та готовність використовувати основи знань та методології для пояснення світу природи, щоб визначити проблеми та зробити висновок, заснований на доказах. Знання у сфері техніки розглядається як застосування цих знань та методології у відповідь на сприйняття бажань та потреб людини.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • уміти застосовувати основні математичні принципи та прийоми у побуті, на роботі та вдома, прослідкувати та оцінювати логічні ланцюжки; • математично мислити, розуміти математичні докази та спілкуватись мовою математики і використовувати відповідні кодифікаційні джерела. • для сфери науки та техніки, важливі знання включають знання основних принципів природнього світу, фундаментальних наукових концепцій, принципів та методів, технологій та технологічних продуктів і процесів, а також розуміння впливу науки та техніки на природній світ. <p>Ці компетенції допомагають особам краще розуміти переваги, обмеження та ризики наукових теорій, застосувань та технологій у суспільстві в загальному (у питаннях прийняття рішень, оцінки, моральних питаннях, в культурі тощо).</p>
<i>Інноваційність</i>	<i>Ініціативність та практичність</i>	<p>ініціативність та практичність передбачають уміння особи втілювати в життя ідеї. Це включає творчість, інноваційний підхід та ризикованість, так само як і вміння планувати та організувати проекти для досягнення цілей. Це допомагає визначити середовище праці та використати наявні можливості, і є основою для конкретніших навичок та знань, необхідних для тих, хто ініціює чи підтримує соціальну та комерційну діяльність. Це також включає усвідомлення етичних цінностей та допомагає в ефективному управлінні.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • можливість визначити наявні можливості для особистого життя, професійної та/або ділової діяльності; • уміння оцінити "загальну картину" середовища, в якому живуть та працюють люди, наприклад, широке розуміння загальних принципів економіки, та визначити можливості та труднощі роботодавця чи організації. • випереджувальний проектний менеджмент (у тому числі, наприклад, вміння планувати, організувати, керувати та делегувати, аналізувати, спілкуватись, опитувати, оцінювати та записувати), ефективне представлення та ведення переговорів і вміння працювати як поодиночки, так і в команді; • оцінювати та визначати свої сильні та слабкі сторони, оцінювати та брати на себе ризик, якщо це виправдано. Практичний підхід характеризується ініціативністю, упевненістю, незалежністю, включає мотивацію та визначення методу досягнення цілей.
<i>Екологічна компетентність</i>	-		
<i>Інформаційно-комунікаційна компетентність</i>	<i>Навички роботи із цифровими носіями</i>	<p>впевнене та критичне використання Технологій інформаційного суспільства (ТІС) для роботи, відпочинку та спілкування.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • ґрунтовне розуміння та знання природи, ролі та можливостей ТІС у побуті: як в особистому та соціальному житті, так і на роботі;

		<p>Основні навички у ТІС: використання комп'ютерів для пошуку, оцінки, зберігання, поширення, представлення та обміну інформацією, та для спілкування і участі в роботі об'єднаних мереж через Інтернет.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • використання комп'ютерів для електронної обробки тексту, електронних таблиць, баз даних, зберігання та керування інформацією; • розуміння можливостей та потенційних небезпек Інтернету; • спілкування за допомогою електронних засобів масової інформації (електронної пошти, сервісних програм мережі) для роботи, відпочинку, поділу інформацією та роботи в об'єднаних мережах, для навчання та дослідження. Особам також необхідно розуміти, як ТІС можуть допомагати у творчості та інноваціях, і розбиратись у достовірності та надійності доступної інформації та у правових та етичних принципах інтерактивного використання ТІС; • здатність до пошуку, збирання та обробки інформації, критичного та систематичного її використання, оцінки її значимості та здатність розрізняти реальність від віртуальної реальності, при вмінні їй пов'язати; • уміти користуватись інструментами для переробки, презентації та розуміння комплексної інформації та бути здатними отримати доступ, знайти та скористатись послугами Інтернет-служб.
<i>Навчання впродовж життя</i>	<i>Навчання заради здобуття знань</i>	<p>здатність добиватись результатів у наполегливому навчанні, організувати своє навчання, у тому числі через ефективне використання часу та інформації, індивідуально та в групах. Включає усвідомлення власних потреб у навчанні та налагодження процесу навчання, визначення доступних можливостей і вміння долати труднощі для успішного навчання.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • здобуття загальних навичок, таких, як грамотність, • здібність до кількісного мислення та навички використання ТІС, необхідних для подальшого навчання
<i>Громадянські та соціальні компетентності, пов'язані з ідеями демократії, справедливості, рівності, прав людини, добробуту й здорового способу життя, з усвідомленням рівних прав і можливостей</i>	<i>Соціальні та громадянські навички</i>	<p>уміння особистого, міжособистісного та міжкультурного характеру і стосується всіх форм поведінки, які застосовуються для ефективної та конструктивної участі особи у соціальному та трудовому житті, особливо, у суспільстві, яке стає дедалі різноманітнішим, та у вирішенні конфліктів; уміння громадського характеру допомагають в повній мірі бути учасником громадського життя,</p>	<ul style="list-style-type: none"> • уміння конструктивно спілкуватись у різних середовищах; • бути толерантним, виражати свої та сприймати чужі думки; • долати складнощі для набуття впевненості та співпереживати; • справлятися зі стресом та розчаруванням та виражати їх конструктивно, а також розрізняти особисту та професійну сфери.

		заснованого на знанні соціальних та політичних концепцій та структур, що зобов'язує брати активну участь у демократичному процесі	
<i>Культурна компетентність</i>	<i>Обізнаність та самовираження у сфері культури</i>	оцінка важливості творчого вираження ідей, досвіду та емоцій у всіх видах засобів масової інформації, включаючи музику, виконавчі різновиди мистецтва, літературу та образотворче мистецтво. Необхідні знання, навички та відношення, що стосуються компетенції обізнаності у сфері культури та вмінні творчо самовиражатись	<ul style="list-style-type: none"> • оцінка та задоволення від витворів мистецтва та вистав; • самовираження через різні засоби масової інформації, використовуючи свої природжені здібності; • уміння пов'язати свої власні творчі та експресивні точки зору з думками інших; • уміння визначати та усвідомлювати соціальні та економічні можливості у культурній діяльності. Культурне вираження необхідне для розвитку творчих здібностей, які можуть знайти широке застосування в професійній діяльності
<i>Підприємливість та фінансова грамотність</i>	–	–	

Компетентності дозволяють усунути суперечливості між засвоєними теоретичними відомостями та їх використанням для розв'язання конкретних життєвих задач:

- уміти розрізняти об'єкти, ознаки, властивості;
- аналізувати і пояснювати причини і наслідки подій, вчинків, явищ;
- створювати тексти, вироби, проекти;
- висловлювати ставлення до подій, вчинків своїх та інших;
- брати участь у колективних справах;
- оцінювати вчинки, різні моделі поведінки та ін.

Ознаки ключових компетентностей:

поліфункціональність; надпредметність; міждисциплінарність; багатокomпонентність; спрямування на формування критичного мислення, рефлексії, визначення власної позиції.

Концепція Нової української школи спрямовує на новий компетентнісний зміст освіти, заснований на формуванні компетентностей, потрібних для успішної самореалізації в суспільстві і житті, орієнтацію освітнього процесу на досягнення результату, що відображається ключовими компетентностями, але не обмежується ними.

Основною новацією Нової української школи є структурування змісту на засадах **інтегративного підходу** в навчанні.

Дидактичний зміст процесу інтеграції полягає у взаємозв'язку змісту, методів і форм роботи. Відповідно інтеграцію навчального матеріалу з різних навчальних предметів здійснюють навколо певного об'єкту чи явища довкілля, або навколо розв'язання проблеми міжпредметного характеру, або для створення творчого продукту тощо. Наприклад, однією з оптимальних моделей інтеграції у початковій школі є інтеграція навколо соціокультурної теми/проблеми під час тематичних днів/тижнів. Створення єдиного для навчальних предметів тематичного простору дозволяє уникнути дублювання інформації у змісті різних навчальних дисциплін та, водночас, розглянути аналогічний матеріал одночасно з різних боків, за допомогою різних дидактичних засобів. Таким чином забезпечуються збалансованість у сприйманні інформації різних освітніх галузей, психологічно комфортна атмосфера навчальних занять.

Навіщо вводиться інтеграція?

Дитина в ранньому віці сприймає світ цілісно, а не по-предметно. Тому навчання в початковій школі буде інтегрованим – предмети будуть об'єднуватись довкола цікавих для дитини тем чи проблем

Міжпредметні зв'язки бувають *горизонтальні* (інтегровані предмети вивчаються відірвано в часі, наприклад, упродовж тижня, місяця) і *вертикальні* (інтегровані предмети вивчаються в близьких часових межах, зокрема впродовж одного уроку, одного дня). Якщо вчитель весь урок вивчає одну тему, залучаючи з інших – відомості, способи дій на основі сформованих в учнів умінь та навичок, форму подання навчального матеріалу тощо, то він використовує *вертикальний тематизм*.

У сучасній школі узвичаїлася міжпредметна інтеграція, здійснювана різними шляхами:

- створення *інтегрованих курсів* – навчальних предметів, які адаптують для вивчення та інтегрують знання декількох наук або видів мистецтв (природничих - «Природознавство», суспільствознавчих - «Я у Світі», біологічних - «Основи здоров'я», музичне й образотворче мистецтво - «Мистецтво», та ін.);
- розроблення нових форм *уроків* (урок з міжпредметними зв'язками, інтегрований урок, бінарний урок);
- упровадження *навчальних проектів*;
- організація *тематичних днів та тижнів*.

Етапи реалізації міжпредметної інтеграції змісту навчання (від простого до складного):

- введення міжпредметних зв'язків на уроках суміжних дисциплін на основі репродуктивної діяльності і елементів проблемності;
- постановка міжпредметних навчальних проблем і самостійний пошук їх вирішення на окремих уроках;
- систематичне проблемне навчання на основі ускладнених міжпредметних проблем всередині окремих курсів;
- включення спочатку двосторонніх, а потім і багатосторонніх зв'язків між різними предметами на основі координації діяльності вчителя;
- розробка широкої системи в роботі вчителів, які здійснюють міжпредметні зв'язки як в змісті і методах, так і в формах організації навчання, включаючи позакласну роботу і розширюючи межі програми.

За допомогою багатосторонніх міжпредметних зв'язків закладається фундамент для формування в учнів умінь комплексного бачення проблем реальної дійсності, різнопланових підходів до їх розв'язання.

Переваги інтегрованого навчання для учнів:

- більш чітке розуміння мети кожного предмету в різних контекстах;
- більш глибоке розуміння будь-якої теми, завдяки її дослідженню через кілька точок зору;
- краще усвідомлення комплексного підходу, через який предмети, навички, ідеї та різні точки зору пов'язані з реальним світом;
- удосконалення навичок системного мислення.

ЦІННІСНО-СВІТОГЛЯДНИЙ КОНЦЕПТ

...У наших руках — найбільша з цінностей світу — Людина. Ми творимо Людину, як скульптор творить свою статую з безформного шматка мармуру: десь в глибині цієї мертвої брили лежать прекрасні риси, які належить добути, очистити від усього зайвого (В.О. Сухомлинський).

Навчання в Новій українській школі, її ціннісно-світоглядна домінанта ґрунтується на постулатах **педагогіки партнерства, позитивної психології та філософії дитиноцентризму**, зокрема враховує суб'єктний досвід кожної дитини, забезпечуючи її гармонійний розвиток, сприяє збереженню психологічного здоров'я та радості пізнання, переживання позитивних емоцій для суб'єктивного благополуччя, надає можливості самоактуалізації тощо.

Основним в освітньому процесі є орієнтація на потреби учня, **дитиноцентризм**. Дитиноцентризм увійшов в історію виховання як педагогічна течія або особливий підхід до виховання дитини. Першим з педагогів-дослідників ще у XVII ст. найбільш повно здійснив фундаментальне теоретичне осмислення дитиноцентризму мислитель і засновник нової прогресивної педагогічної системи Я.А. Коменський (оскільки людини є частиною природи, то розвивається вона за спільними з природою законами, значить і навчально-виховний процес повинен будуватися у відповідності з цими законами; обґрунтування принципу природовідповідності у вихованні дитини; найбільшого

Дитиноцентризм розуміється як максимальне наближення навчання і виховання конкретної дитини до її сутності, здібностей і життєвих планів.

значення в навчанні потрібно надавати доцільним і раціональним методам навчання, які повинні узгоджуватися з природою дитини).

Актуальними для Нової української школи є такі ідеї дитиноцентризму:

- відсутність адміністративного контролю, який обмежує свободу педагогічної творчості;
- активність учнів в освітньому процесі;
- орієнтація на інтереси та досвід учнів;
- створення навчального середовища, яке перетворює навчання на яскравий елемент життя дитини;
- практична спрямованість навчальної діяльності, взаємозв'язок особистого розвитку дитини з її практичним досвідом;
- відмова від орієнтації освітнього процесу на середнього школяра і обов'язкове врахування інтересів кожної дитини;
- виховання вільної незалежної особистості;
- забезпечення свободи і права дитини в усіх проявах її діяльності, врахування її вікових та індивідуальних особливостей, забезпечення морально-психологічного комфорту дитини;
- упровадження шкільного самоврядування, що передбачає виховання гуманістичних та демократичних ідей і світогляду, необхідних сучасному суспільству;
- виховання «вільної незалежної особистості», яка «запалюється любов'ю та керується розумом» (за Д. Дьюї).

Організація освітнього процесу в Новій українській школі ґрунтується на певних пріоритетах.

Пріоритет 1.

Дитиноцентризм:

- ***розвиток*** дитини ***відповідно*** до її вікових та індивідуальних психофізіологічних ***особливостей і потреб***, індивідуальних стилів, темпу, освітніх траєкторій учнів;
- формування загальнолюдських ***цінностей***;
- свобода вибору власної освітньої траєкторії;
- підтримка життєвого ***оптимізму***;
- розвиток ***самостійності***;
- плекання ***творчості й допитливості***.

Пріоритет 2.

Визнання цінності дитинства:

- відповідність вимог ***віковим особливостям***;
- визнання прав дитини на навчання через ***діяльність***, зокрема ***гру***;

Демократичні цінності – це специфічні непересічні цінності демократії, які характеризують людське існування в усій його повноті й багатоманітності. Зокрема патріотизм, відповідальність, свобода, компетентність, людська гідність тощо.

- урахування цінностей та інтересів дитини з метою формування в неї основ життєвої компетентності;
- обмеження обсягу домашніх завдань для збільшення часу на **рухову активність** дитини.

Пріоритет 3.

Радість пізнання:

- пізнавальний процес, який приносить **радість** дитині;
- обмеження обсягу домашніх завдань для збільшення часу на **творчість і дослідницьку діяльність**;
- свобода вибору предметів та рівня їх складності.

Пріоритет 4.

Презумпція⁹ талановитості дитини¹⁰. Запобігання соціальному розшируванню:

- не допускається будь-яких форм дискримінації учнів та відокремлення дітей на підставі попереднього відбору;
- утвердження демократичних цінностей;
- людська гідність/ свобода / відповідальність;
- інклюзія.

Талант — це здатність робити те, чому нас ніхто не вчив (Альфред Конар)

Талант — це питання якості (Жюль Ренар).

У кожній людині є сонце. Тільки дайте йому світити (Сократ).

Талант — це здатність вірити в успіх. Неправильно, коли говорять, що я раптом відкрив в собі здібності. Я просто працював (Джон Леннон).

Пріоритет 5.

Розвиток особистості та умов для її формування:

- замість «навченої безпорадності», плекання самостійності, незалежного мислення;
- навчання справлятися зі стресом та напругою, педагогічні задачі вирішуються в атмосфері психологічного комфорту й підтримки;
- неупереджене та справедливе ставлення до кожного учня, подолання будь-яких форм дискримінації;
- плекання в учнів гідності, оптимізму, сильних рис характеру та чеснот.

Пріоритет 6.

Плекання здоров'я учнів:

- формування здорового способу життя;
- створення умов для фізичного й психоемоційного розвитку.

Пріоритет 7.

Безпека:

- перетворення школи на безпечне місце, де немає насильства і цькування.

Наскрізний процес виховання, що ґрунтується на цінностях, сприяє формуванню 6-ти груп чеснот та 24-х позитивних («сильних») рис характеру (character strength), що конкретизували Мартін Селігман та Кристофер Петерсон та які лягли в основу класифікації «цінності в дії» (див. *таблиця 2*).

⁹ Презумпція - припущення, що ґрунтується на ймовірності; закріплене в законі припущення про існування певного факту, реальність якого вважається істинною і не потребує доказів (*Словник української мови: в 11 томах. — Том 7, 1976. — С. 533.*)

¹⁰ Під **талановитістю** розуміють високий рівень розвитку спеціальних здібностей. Талант, як і здібності, проявляється і розвивається в діяльності. Діяльність талановитої людини відрізняється принциповою новизною, оригінальністю підходу. Те, які дарування одержать найбільше сприятливі умови для повноцінного розвитку, залежить від потреб епохи й особливостей конкретних завдань, які стоять перед даним соціумом. Вищий рівень розвитку здібностей називають **геніальністю**.

Дослідницький інструментарій для виявлення позитивних рис характеру (character strengths) розроблений з урахуванням загальнолюдських чеснот (virtues) та індивідуально-психологічних властивостей, які, на думку авторів – американських дослідників Петерсона і Селігмана, забезпечують дотримання цих чеснот у життєдіяльності. При розробці цього інструментарію дослідники змоделивали перелік так званих «здорових рис» особистості, відштовхуючись від описів ментальних (mental) відхилень, що містяться у Діагностичному і Статистичному довіднику ментальних розладів, розробленому у США (DSM-IV/DR). На цій підставі було відібрано 24 особистісні властивості, сформульовані у вигляді рис (traitlike).

Відібрані «позитивні» (здорові) риси були співвіднесені із шістьма чеснотами, які, у свою чергу, були ідентифіковані на підставі широкого огляду основних філософських традицій визначення чеснот у різних культурах і релігіях. Усі шість відібраних основних чеснот (див. табл. 1) співпадають у різних культурах, тому вони були відібрані як загальнолюдські цінності, якими керується оптимально функціонуюча особистість.

До кожної з шести чеснот у класифікації віднесено по 3-5 позитивних рис характеру, що були визначені, як зазначають, з урахуванням протилежних їм можливих відхилень. При виборі 24 позитивних рис характеру дослідники орієнтувались на 10 критеріїв. До їх складу увійшли, зокрема, 8 критеріїв, яким, як мінімум, повинна відповідати кожна з 24 рис, а саме: 1) позитивність риси; 2) її моральна цінність; 3) відсутність у змісті риси можливості приниження інших; 4) наявність протилежної за змістом властивості; 5) подібність рисам характеру, що фігурують у традиційних класифікаціях; 6) наявність зразків (paragons) та вищих форм (prodigies) виявлення риси; 7) потенційна вірогідність риси бути відсутньою; 8) наявність ритуалів виявлення.

Сім рис характеру, формування яких в дитинстві з особливо високою вірогідністю прогнозує майбутнє задоволення від життя: саморегуляція (самоконтроль), завзятість (наполегливість, старанність), енергійність (бадьорість, завзяття), соціальний та емоційний інтелект, вдячність, оптимізм, допитливість.

ТЕХНОЛОГІЧНИЙ КОНЦЕПТ

Програми в усіх школах одні й ті ж, підручники однакові, але школи різні, тому що різні вчителі. Школа — це передусім учитель. Особистість учителя — наріжний камінь виховання (В.О. Сухомлинський).

Особливості організації освітнього процесу. Особистісно-орієнтована модель освіти

Чинники варіативності:

- широкий діапазон особистісних відмінностей, які зумовлюють використання різних методик;
- вибір типової і модельної освітніх програм;
- вибір педагогічних систем і технологій навчального забезпечення;
- широкий вибір навчальних ресурсів.

Спостерігаємо відмінності щодо виділення й тлумачення підходів у попередній та новій редакції Державного стандарту, що зреалізовані в освітніх галузях «і відображені в результативних складниках змісту базової і повної загальної середньої освіти, зокрема в Державному стандарті (2004) конкретизовано особистісно зорієнтований, компетентнісний, комунікативно-діяльнісний, соціокультурний підходи, у Державному стандарті базової та повної загальної середньої освіти (2011) – особистісно зорієнтований, компетентнісний і діяльнісний підходи.

Компетентнісний підхід — спрямованість освітнього процесу на досягнення результатів, якими є ієрархічно підпорядковані ключові і предметні (галузеві) компетентності (комунікативна, літературна, мистецька, міжпредметна естетична, природничо-наукова і математична, проектно-технологічна та інформаційно-комунікаційна, суспільствознавча, історична і здоров'язберезувальна)

Особистісно зорієнтований підхід спрямований на розвиток академічних, соціокультурних, соціально-психологічних та інших здібностей учнів

Діяльнісний підхід спрямований на розвиток умінь і навичок учня, застосування здобутих знань у практичних ситуаціях, успішну адаптацію людини в соціумі, професійну самореалізацію, формування здібностей до колективної діяльності та самоосвіти.

Зазначимо, що підхід як категорія ширше поняття «стратегія навчання», оскільки включає її в себе, визначаючи методи, форми, прийоми

Особистісно-орієнтована модель освіти в Новій українській школі

У центрі навчання в Новій українській школі є особистість учня, його потреби, мотиви, попередній досвід, здібності, активність, інтелект, індивідуально-психологічні особливості, ціннісні орієнтири, отже, навчання є антропоцентричним за метою, змістом і формами організації, усі методичні рішення спричинюються особистістю того, хто навчається. Особистісно-орієнтована модель освіти передбачає створення умов для розвитку гармонійної, морально досконалої, соціально активної, професійно компетентної й саморозвивальної особистості шляхом активізації її внутрішніх резервів; вибір учнем шляхів, методів, засобів, навіть партнера навчання – учителя; єдність внутрішніх (пізнавальних) і зовнішніх (досягнення) мотивів; рівноправні, довірливі, суб'єкт-суб'єктні стосунки з педагогом; наявність актуальної ситуації інтерналізації нових форм, правил, способів і засобів соціально-професійно-комунікативної діяльності, розвиток компетентності й особистості в цілому.

Завдання вчителя¹¹ – скоординувати й спрямовувати діяльність учнів на формування комунікативних і навчально-пізнавальних потреб, вироблення узагальнених способів і прийомів навчальної діяльності, постановку й самостійне вирішення конкретних навчальних завдань (пізнавальних, дослідницьких, перетворювальних, проектних та ін.), засвоєння нових знань, удосконалення вмій в усіх видах діяльності тощо.

Принцип природовідповідності

Для ефективної організації навчання треба знати й враховувати сенситивні періоди розвитку учнів.

Створити на уроці й позаурочній діяльності умови для розкриття **індивідуального ментального**, або розумового, **досвіду кожного учня**, його когнітивних, метакогнітивних та інтенціональних складників допоможе:

1) урахування рівня засвоєння учнем синтаксичних понять, термінів, своєрідності інтелектуальної саморегуляції, інтелектуального темпу, балансу конвергентних і дивергентних здібностей, домінуючого пізнавального стилю, типу пам'яті, резервів здатності вчитися. Загальновідомо, що за один урок учні середніх класів можуть засвоїти 5-10 суджень чи інформаційно-сміслових елементів тексту; 4-5 нових слів, термінів;

¹¹ Для гуманізації умов на уроці дидакт Борис Степанишин радить підтримувати творчу дружню атмосферу в класі, морально стимулювати школярів, бути тактовним в оголошенні низьких оцінок, а найголовніше – досягати того, щоб учень пішов з уроку в доброму настрої, інтелектуально й емоційно наснажений, ідейно й морально цілеспрямований, сповнений бажання пізнавати далі, робити добро.

труднощі у сприйнятті тексту виникають тоді, коли частка незнайомих слів перевищує 4 %; вичленювання й розуміння головної думки висловлювання ускладнюється, якщо фраза вміщує більше 14-15 слів;

2) створення умов на кожному етапі навчання для ускладнення й збагачення ментального досвіду дитини в максимально можливих межах, недопущення надмірного, виснажливого інтелектуального, емоційного, нервового навантаження;

3) прагнення досягти оптимальних, найкращих із можливих для конкретної дитини результатів навчання з мінімально необхідними витратами часу й зусиль учня;

4) урахування кількісного співвідношення в класі **аудіалів** (*методи і форми навчання*: пояснення, розповідь, бесіда, коментування; інтерактивна лекція, актуалізована лекція, тренінг та ін.), **візуалів і кінестетиків** (*методи навчання*: наочні (схеми, таблиці, графіки, алгоритми, картини, ілюстрації та ін.), демонстрація, практичні (вправи тренувальні, з коментуванням, алгоритмічні, проблемно-пошукові, творчі, контрольні-корекційні, робота з текстом (підручником) та ін.).

Критерії добору навчальних матеріалів:

- *інтереси дітей, їхні здібності, можливості;*
- *уміння дітей;*
- *завдання модельної навчальної програми;*
- *тематичний і діяльнісний підходи.*

Навчання на засадах особистісно зорієнтованого підходу передбачає мотиваційне забезпечення навчальної діяльності учнів, **формування в них позитивної навчальної мотивації (позитивної емоційної інтедифії навчання)**, тобто генетичного прагнення особистості до самореалізації, творчої самоактивності, наполегливості і бажання оволодіти відповідними вміннями, навичками, досвідом, цінностями й ставленням на певному рівні.

Як можна впливати на позитивну емоційну інтедифію навчання учнів?

Стимулювання внутрішньої регуляції, підвищення пізнавальної продуктивності відбувається шляхом виявлення дефіциту інформації з того чи іншого питання, демонстрування переваги використання на практиці знань, умінь і навичок, створення проблемно-пошукових ситуацій, осмислення теми уроку, відкриття нового у вже відомому тощо.

Актуалізувати суб'єктний досвід школярів допоможе відхід від пасивно-монологічної моделі навчального процесу, заміна традиційних методів перевірки опорних знань на зразок «Давайте з'ясуємо, що Ви пам'ятаєте з попереднього уроку?», за яких дитина переживає за результат, боїться помилитися, працює на оцінку, такими технологіями *інтерактивного й кооперативного навчання*, як-от: «Криголам», «Ланцюжок ідей, пропозицій», «Складання віртуальної «валізи уроку» із пропозиціями, побажаннями, конструюванням навчального процесу», «Формулою – Ділись – Слухай – Створюй», «Мозковий штурм із використанням конвертів», «Триступеневе інтерв'ю» тощо; також стануть у нагоді відповіді на рефлексивні запитання («Щоденник рефлексивних нотаток уроку»), ЗХВ («Знаю – Хочу знати – Вивчив») тощо.

Перейти від асоціативної, статичної моделі знань до динамічно структурованої системи розумових дій, від репродуктивного, знаннєвого навчання до творчо-діяльнісного, проблемного допоможуть такі активні методи: евристичне спостереження, конструювання, моделювання, порівняння, смислове бачення, метод творчої реалізації, метод незакінчених речень, асоціативних рядів, озвучування очікуваних результатів, формулювання запитань до тексту, проведення лінгвістичних експериментів, створення дослідницьких проєктів тощо.

Принцип суб'єкт-суб'єктної спрямованості, фасилітативної регуляції співпраці

За реалізації особистісно зорієнтованого підходу на уроці змінюється формат взаємодії вчителя й учня, що набуває **суб'єкт-суб'єктної спрямованості, фасилітативної (партнерської) регуляції співпраці**. Учитель виступає фасилітатором, координатором, а учень – активним учасником, співдіячем, співтворцем, суб'єктом освітнього процесу, який

самостійно вибирає зміст уроку, мету й форми опрацювання навчального матеріалу, оволодіває діяльними вміннями, цілевизначенням, плануванням, рефлексією.

На жаль, на уроці й досі можна зустріти словесно-перцептивну форму діяльності учнів: *прослухав – дослівно повторив, прочитав – переказав, побачив – відтворив*. Згадайте як наслідок – схоластику освітнього процесу, що описує І. Франко в оповіданні «Грицева шкільна наука».

Виклад навчального матеріалу має бути спрямований не лише на розширення обсягу знань, їх структурування й інтегрування, узагальнення предметного змісту, але й на постійне перетворення наявного суб'єктного досвіду кожного учня, забезпечувати можливість самоосвіти, саморозвитку й самовдосконалення, надавати право вибору видів і форм виконання завдань, способів навчальної діяльності, прийомів навчальних дій, допомагати **проконтролювати й оцінити не лише результат, а й процес навчання**.

Завдання вчителя – не передавати учням власне розуміння певної інформації, а надати допомогу у розширенні та реструктуризації вже набутих знань під впливом одержаної нової інформації; у інтерпретації та розумінні нових явищ у світлі того, що учні вже знали; стимулювати школярів брати активну участь у пошуках відповідей на власні запитання.

Педагог планує навчальне середовище таким чином, щоб воно забезпечувало індивідуалізацію навчання. Обладнання, навчальні матеріали, організація класу сприяють розвитку кожної дитини, а види діяльності відповідають інтересам і рівню розвитку дітей. На основі спостережень за дітьми педагог адаптує матеріали та види діяльності, щоб врахувати різні потреби та інтереси дітей. Індивідуалізація навчання дає можливість дітям розвиватися у власний спосіб. Демократичне навчальне середовище – це динамічне середовище, яке постійно змінюється, щоб враховувати інтереси кожної дитини та її рівень розвитку. Центральною фігурою в класі є дитина, а вчителі мають надавати учням широкі можливості для вибору, досліджень, заохочувати старанність і персональну відповідальність, сприяти ефективному спілкуванню та виробленню взаємної поваги між дітьми та дорослими.

ОЦІНЮВАННЯ, ОРІЄНТОВАНЕ НА ДИТИНУ

Більшість учителів витрачають час на питання, покликані встановити, чого учень не знає, а справжнє мистецтво постановки питання полягає в тому, щоб з'ясувати, що учень знає або здатний пізнати (Альберт Ейнштейн).

Спостереження за навчальним поступом учнів та оцінювання цього поступу розпочинається з перших днів навчання дитини у школі і триває постійно; невід'ємною частиною процесу оцінювання є формування здатності учнів самостійно оцінювати власний поступ¹².

Орієнтирами для спостереження та оцінювання є загальні та конкретні очікувані результати. Ці показники використовуються для: організації постійного спостереження за навчальним поступом учня/учениці; обговорення навчального поступу учнів під час учительських зібрань для координування спільної роботи.

---

¹² У Стандарті для кожної освітньої галузі спершу вказується **загальна ціль**, на реалізацію якої спрямовані «загальні очікувані результати» (ЗОР) та «конкретні очікувані результати» (КОР). Ці загальні цілі виписані одразу після назви освітньої галузі.

Загальні очікувані результати (ЗОРи) вказують на рівень розвитку кожного вміння на завершення циклу навчання, є життєво важливими вміннями та навичками, які вчитель розвиває інструментами своєї галузі, орієнтирами для вчителя в освітньому процесі

Конкретні очікувані результати (КОРи) описують ядро знань учня. Саме по КОРах проводиться підсумкове оцінювання учнів. В описах Конкретного очікуваного результату згадується в тому числі відповідний ЗОР та загальна ціль.

Формувальне оцінювання допомагає оцінювати поступ дитини у навчанні, формувати в дитини впевненість у собі, наголошуючи на її сильних сторонах, а не на помилках; аналізувати хід реалізації навчальної програми й ухвалювати рішення щодо корегування програми і методів навчання відповідно до індивідуальних потреб учня/ учениці. Дитина має вчитися самостійно оцінювати свої досягнення та поступ, ставити цілі та обирати засоби для їх досягнення.

Підсумкове оцінювання – навчальні досягнення зіставляються з КОРами.

Отже, контрольньо-оцінювальну діяльність необхідно спрямовувати формування позитивної самооцінки учнів. За сприятливих умов навчання і виховання у дітей починає формуватися адекватна самооцінка, яка стосується їхніх особистісних якостей, досягнень і можливостей. Для дітей із заниженою самооцінкою, сором'язливих, пасивних дуже важливими і значимими є похвала, заохочення. Вони допомагають зняти негативний вплив невпевненості в собі, тоді як осуд посилює його. Таким дітям важливо дати можливість реально досягати гарних результатів у роботі, а потім допомогти правильно їх оцінити і в коректній формі привернути увагу однокласників.

Література

1. Квас О. Дитиноцентризм у науках про виховання: історичний аспект: монографія / Олена Валеріївна Квас. – Дрогобич : Редакційно-видавничий відділ Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка, 2011. – 300с.
2. Кремень В.Г. Про «Дитиноцентризм», або Чому освіта України потребує структурних змін / В. Кремень // Щоденна всеукраїнська газета «День». – № 210(3130). – 19 листопада, 2009. – С. 1–6.
3. Кремень В. Г. Філософія людиноцентризму в стратегіях освітнього простору / В.Г. Кремень. – К.: Педагогічна думка. – 2008. – 424 с.
4. Крылова Н.Б. Очерки понимающей педагогики / Н.Б. Крылова, Е.А. Александрова. – М.: Народное образование, 2003. – 448 с.
5. Курикулум підвищення кваліфікації педагогічних, науково-педагогічних працівників та керівників закладів освіти галузі знань 01 Педагогічна освіта: зб. робочих навчальних програм: авторський колектив / загальна ред. Т.М. Сорочан; наукова ред., упорядкування В.В. Сидоренко, М.І. Скрипник. К.: ЦППО, 2017. 447 с.
6. Левківський М.В. Історія педагогіки: навч.-метод. посібник / М.В. Левківський – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 190 с.
7. Нова школа у нових громадах : посібник з ефективного управління освітою в об'єднаних територіальних громадах / Сеїтосманов А., Фасоля О., Мархлевські В. – К., 2017. – 128 с.
8. Про актуальне в методичній діяльності: думки й поради експертів (About important in methodological activities: expert opinions and advice) : навч.-метод. посіб.: авторський колектив / за наук. ред. проф. Т.М. Сорочан; загальна ред., упорядкування В.В. Сидоренко, М.І. Скрипник. К.: Агроосвіта, 2017. 950 с.
9. Проект Концепції розвитку педагогічної освіти. Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/news/mon-proponuye-do-gromadskogo-obgovorennya-proekt-konceptsiyi-rozvitku-pedagogichnoyi-osviti>.
10. Професійний розвиток фахівців у системі освіти дорослих: історія, теорія, технології: збірник матеріалів II-ї Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції 28 квітня 2017 р. м.Київ / редкол.: В.В.Сидоренко, М.І.Скрипник, Я.Л.Катюк. К.: Агроосвіта, 2017.
11. Роджерс К. Клиент-центрированная терапия. – М.: Рефл-бук; К.: Ваклер, 1997. – 320 с.
12. Сидоренко В.В. *Концепція маркетингу освітніх послуг для професійного розвитку фахівців нової української школи* / матеріали III Міжнародної науково-практичної

конференції «Неперервна освіта нового сторіччя: досягнення та перспективи» (15-22 травня 2017 року) КЗ «Запорізький обласний інститут післядипломної педагогічної освіти» // Електронний збірник наукових праць Запорізького обласного інституту післядипломної педагогічної освіти. – Випуск №2(28)/2017 – Режим доступу: http://www.zoippro.zp.ua/pages/el_gurnal/el_gurnal.html.

13. Сидоренко В. Лінгводидактична технологія кооперативного навчання: ретроспективний аналіз / В.В. Сидоренко // Українська мова і література в школі наук.-метод. журнал. – Київ, 2014. – № 7. – С. 19-26.

14. Сидоренко В.В. *Нова українська школа: концептуальні орієнтири / матеріали методологічного семінару з онлайн-трансляцією «Освітньо-філософські засади Нової української школи»*, 18 жовтня 2017 року, м. Київ, Україна м. Київ, Україна. Режим доступу: <http://lib.iitta.gov.ua/708457/>

15. Сидоренко В.В. Розвиток інформаційно-цифрової компетентності педагога Нової української школи за двоетапною дистанційно-очною формою навчання / матеріали II-ої Всеукраїнської електронної науково-практичної конференції «Відкрита освіта та дистанційне навчання: від теорії до практики» 30 листопада 2017 р. ДВНЗ «УМО» НАПН України. Режим доступу: <http://lib.iitta.gov.ua/708952/>

16. Сидоренко В.В. Реформування системи підвищення кваліфікації керівників навчальних закладів в умовах реалізації концепції «Нова українська школа» / Керівник нової української школи : світоглядно-професійні орієнтири : зб. наук. пр. / В.П. Андрущенко (голова), В.П. Бех (заст. голови), О.В. Алейнікова та ін. – К. НПУ імені М.П. Драгоманова, 2017. – С. 148-153.

17. Сидоренко В. Технологія кооперативного навчання в процесі формування комунікативної компетентності учнів 5-7 класів (дидактичний інструментарій) / В. Сидоренко // Українська мова і література в школі наук.-метод. журнал. – Київ, 2014. – № 8. – С. 8-15.

18. Сидоренко В.В. Формальна і неформальна освіта як форми неперервного акмепрофесіогенезу педагога Нової української школи / В.В. Сидоренко / Інновації в освіті і педагогічна майстерність учителя-словесника: збірник матеріалів усеукраїнської науково-практичної конференції (м. Суми, 25 жовтня 2017 року)/ за ред. О. М. Семенов. – Суми: Видавництво СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2017. – випуск 1. – 186 с. – С. 36-45.

19. Ушинський К.Д. Людина як предмет виховання. Спроба педагогічної антропології: В 6 т. – Т. 4. / К. Д. Ушинський. – К.: Держ. учбово- педагогічне вид-во, 1954. – 517 с.

20. Sydorenko Victoria. Professional media competence development for teachers of foreign languages by means of continuing education courses: theoretical principles Association agreement from partnership to cooperation collective monograph / Victoria Sydorenko, Artemy Ponomarevskiy. – Accent Graphiccs Communication Publishing, Hamilton, Ontario. 2018. – 276 p. – P. 187-194.

...У наших руках — найбільша з цінностей світу — Людина. Ми творимо Людину, як скульптор творить свою статую з безформного шматка мармуру: десь в глибині цієї мертвої брили лежать прекрасні риси, які належить добути, очистити від усього зайвого (В.О. Сухомлинський).